

МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПОЗИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Щербина В. Г.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті розглядається перспектива застосування організаційних моделей управління розвитком творчих здібностей студентів. Автор відводить особливе місце моделі контролю за виконання композиційних вправ.

Ключові слова: організаційна модель управління, пізнавальна діяльність, сприйняття, композиційні вміння.

Аннотация. Щербина В. Г. Модели управления как средство организации познавательной композиционной деятельности студентов. В статье рассматривается перспектива применения организационных моделей управления развитием творческих способностей студентов. Автор отводит особенное место модели контроля за выполнением композиционных упражнений.

Ключевые слова: организационная модель управления, познавательная деятельность, восприятие, композиционные умения.

Annotation. Scherbina V. G. Case frame as mean of organization of cognitive composition activity of students. The prospect of application of organizational case frames by development of creative capabilities of students is examined in the article. An author takes the special place for model of control after implementation of composition exercises.

Keywords: organizational case frame, cognitive activity, perception, composition abilities.

Постановка проблеми. Формування і розвиток композиційних умінь (визначальних критеріїв результативності підготовки майбутніх художників-педагогів) пов'язані з цілим рядом чинників, які успішно впливають на цей процес. В сучасній художній педагогіці існує визначене уявлення про те, що творчість може бути реалізована на умовах органічного зв'язку з навколишнім середовищем. Разом з цим, розвиток композиційних умінь тісно пов'язаний з розвитком специфічних якостей особистості (здібність образно сприймати реальну дійсність, уміння співвідносити, порівнювати результати сприймання з практичними можливостями відтворення сприйнятого та ін.). Формування цих якостей потребує цілеспрямованої організації пізнавальної композиційної діяльності і особливої системи управління нею.

Загальновідомим є положення про те, що процес пізнання складається з трьох етапів: чуттєвого пізнання, абстрагованого узагальнення і продуктивної практики.

Сприйняття, взагалі, є актом свідомого відношення до об'єкту дійсності. В цьому процесі відбувається усвідомлення реального об'єкту як цілісного природного або соціального явища.

Специфіка формування композиційних умінь полягає в тому, що образ-уявлення, який сприймається, повинен бути відтворений на площині у відповідності із задумом художника. Однак композиційні вміння є складним утворенням, де можна спостерігати виникаючі протиріччя між рухом, життям і непорушним образом на площині. Робота виконана в контексті програми н. д. р. Криворізького державного педагогічного університету.

Аналіз досліджень та публікацій. Художнє сприйняття відбувається на всіх етапах художньо-композиційної діяльності. Характеризуючи художнє сприйняття не як "пасивний акт спостереження", а як "активний процес" – Р. Арнхейм вказує на його продуктивні функції, які полягають в "створенні візуальних моделей" [1, 11].

Кожний акт візуального сприйняття в навчально-композиційному процесі (при виконанні композиційних вправ) втілює в собі активне вивчення об'єкта (репродукції), їх візуальну оцінку, відбір суттєвих рис, виявлення світло-пластичних композиційних засобів, закономірності, порівняння їх з індивідуальними уявленнями, їх аналіз і організацію в цілісний образ на площині. Сприйняття бере участь у формуванні понятійного апарату студентів.

По ствердженню О. П. Рудницької, "художнє сприйняття в педагогічній науці визначається як провідний вид творчої діяльності в мистецтві". В його процесі органічно взаємопов'язані всі форми залучення особистості до мистецтва: елементи і імпровізація, практичне виконання. Але, ми не ставимо перед собою завдання [4,54] розглянути проблему художнього сприйняття в системі художньо-педагогічної освіти, а лише спираємося на існуючі положення, розроблених ученими (Р. Арнхейм, А. Гільдебранд, М. М. Волков, В. П. Зінченко, Л. С. Рубінштейн, В. А. Фаворський та ін.).

Можна стверджувати, що розвиток композиційних умінь органічно пов'язаний з розвитком художнього сприйняття, художнього мислення, уміння "бачити" і "оцінювати" композицію на всіх етапах її створення.

Отримані результати. У практиці навчання композиції доводиться зустрічатися з фактами однобічного розуміння студентами змісту композиційних задач. Формальне використання вже відомих методів і прийомів призводить до того, що розвиток пізнавальних здібностей студентів набуває, на жаль, загасаючого характеру. У зв'язку з цим, перед педагогами настає проблема подолання інертності студентів, яка часто формується внаслідок авторитарної системи управління їхньою пізнавальною діяльністю. Демократизація навчально-виховного процесу, зокрема, навчання композиції, пов'язана з використанням визначених механізмів управління пізнавальною діяльністю студентів.

Для вирішення зазначених проблем у навчально-виховному процесі вважаємо за доцільне звернутися до положень загальної теорії управління школою, зокрема, технології управління пізнавальною діяльністю учнів і адаптувати їх до вищої освіти.

Проблеми управління в системі освіти досліджували В. Бондар, М. Горбунов, Ф. Коровов, В. Маслов, А. Орлов, В. Пекельна, П. Степаненко, М. Черкинський та ін.

Найбільш важливим виявляється той факт, що предметом управління є "зв'язки-відношення", які викликають у навчальному процесі. В. Пекельна дала таку дефініцію: "управління – це цілеспрямований вплив на керовану систему, яка керується з метою максимального функціонування для того, щоб циклічно здійснений перехід в якісно новий етап сприяв досягненню поставлених завдань" [2,55].

Процес управління передбачає наявність керованої і керованої системи. Студенти, як суб'єкти пізнавального процесу, повинні достатньо чітко розуміти сутність організації пізнавальної діяльності. Як для педагога, так і для студентів важливим є усвідомлення і розуміння мети навчання.

Саме тому в основі роботи з управління пізнавальною діяльністю студентів при навчанні композиції необхідно виходити з можливості використання організаційних моделей управління. Розробка останніх здійснювалась на основі положень теорії моделювання (розроблена В. Пікельною).

З метою розробки організаційної моделі управління формуванням композиційних умінь (ОМУ), була використана система вправ з функцій управління, планування, організації, координації, контролю, регулювання, обліку і аналізу. Початковими виступали функції визначення цілей (розробка завдань-вправ, що дозволяють формувати композиційні вміння). Фрагменти цих моделей були розглянуті нами в роботі “Організаційні моделі в управлінні процесом формування композиційних умінь [5, 50-53]. Більш докладно ця проблема викладена в дослідженні “Система композиційних вправ у змісті підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва” [6].

Використання моделей управління сприяє розвитку студентського самоуправління, розумінню поставлених спеціальних задач по виконанню композиційних вправ. Усвідомлюючи результати своєї роботи в послідуючій навчальній композиційній діяльності, студенти можуть самостійно планувати поточну і перспективну роботу, самостійно її організувати. Загальні (технологічні) управлінські функції немов би “автоматично” починають реалізовуватися в діяльності студентів: самопланування, самоорганізація, самостійний розподіл особистих зусиль при виконанні вправ, самоконтроль, саморегулювання, самооблік і самоаналіз.

Цінність організаційних моделей управління пізнавальною діяльністю студентів в навчанні композиції полягає в тому, що вони “звільняють” педагога від необхідності слідкувати за роботою студентів, “нагадувати” їм про порядок виконання вправ та контроль.

Майже автоматично підвищується відповідальність кожного студента, кожний усвідомлює, що функціонує система контролю, закладена в конкретній моделі.

Система розроблених вправ з композиції, які закладені в моделі управління, розглядаються нами, як технологія модульного навчання,

важливою рисою якого є свобода для самостійного виконання цих творчих завдань.

Впроваджуваний модуль формування композиційних умінь студентів (як інтегративних умінь) забезпечується організацією інтелектуальної діяльності по застосуванню знань в практичній діяльності з композиції у відповідності до системи “сприйняття-аналіз-інтерпретація”.

Можна погоджуватись з думкою Т. Рейзенкінд (у неї взаємодія зображення – звука – слова), що “методологічними засадами впровадження цього фрагменту покладена концепція варіювання елементами моделі як цілісної системи. Враховується, вважає вона, умова включення студента в процесі художньої діяльності в нові зв'язки на основі взаємодії різноманітних знакових систем” [3, 213].

Отже, організаційні моделі управління пізнавальною діяльністю студентів, на наш погляд, відповідає сучасній концепції кредитно-модульного навчання в художній педагогіці. Слід зазначити, що розроблені організаційні моделі оперативного управління, а вірніше методика їх розробок, повинна вдосконалюватися і, – як заявляє В. Пікельна, – “сама практика внесе свої поправки в процес вдосконалення” [3, 134].

В своїй роботі вона зупиняється на специфіці розробки моделі управління системою внутрішкільного контролю та загальної прийнятності того факту, що “контроль є і окремою ланкою в системі управління і самостійно існуючою системою” [2, 134].

При розробці моделі управління системи контролю ми керувалися функціями контролю (освітня, виховна, розвиваюча). Враховуючи, що будь-яка система потребує управління, система контролю за виконанням композиційних вправ студентами також може бути керована. Тобто, систему контролю також можна моделювати (планувати, організувати, координувати зусилля педагога за здійсненням контролю, регулювати, враховувати і аналізувати) – див. табл. 1.

З основних видів контролю: індивідуальна робота (консультації), поточний перегляд, основний перегляд (за семестр), тематичний контроль, виставка, – нам необхідно розглянути тематичний контроль.

Виходили з наступних видів тематичного контролю: за якістю використання зображувальних засобів у формоутворенні; за використанням виразних особливостей формату, гравітаційної структури зображувального поля, його неоднаковості; за використанням композиційних знань та умінь в організації візуальної рівноваги; за створенням ритмічного ладу в площині; за використанням виразності контрастів та ін.

Таблиця 1.

Модель управління системою контролю за формуванням композиційних умінь

№	Назва контрольної	Календарний план в класі													
		Септемб.	Октябр.	Листопа.	Грудняс.	Лютеп.	Март.	Квітня	Травп.	Лип.	Червп.				
1	Індивідуальна робота (об'єктування)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
2	Текущий контроль	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
3	Середній контроль (за семестр)														
4	Тематичний контроль	A	A	B	B	C	C	D	D	A	A	C	C	D	D
5	Виставка														▲

Примітки: O – основний перегляд в 1 підгрупі; ▲ – виставка студентів 2 н/групи.

Так як основна мета тематичного контролю – сприяти запровадженню у навчально-композиційний процес ефективних форм і методів навчання композиції, тоді виникає необхідність в розробці таблиць символічних знаків: літерна символіка А, В, С, D, цифри I, II, III і т. д., які означають разом (АIII) – різний напрямок тематичного контролю.

Символічні знаки (А, В, С, D) необхідні для позначення мети контролю, яка пов'язана з перевіркою рівня сформованості композиційних умінь визначеного змісту, де I, II і т. д. нумерація того чи іншого сформованого композиційного вміння у визначеній групі складності.

В моделі управління використовуються умовні позначення видів діяльності в навчально-композиційному процесі (див. табл. 1) і номера груп (1, 2...) студентів.

Клітина в графі “індивідуальна робота” говорить про можливість студента отримати консультацію з питання, що виникло, у визначений календарний термін.

Крім цього, були розроблені інформаційні таблиці управління системою контролю рівня сформованості композиційних умінь на кожного студента. В них передбачено “гнучкий” календарний термін контролю рівня сформованості композиційних умінь з урахуванням індивідуальних особливостей, тобто можливості оцінити рівень в балах протягом тижня або ж перенести контроль на наступний навчальний тиждень, запропонований самим студентом.

Висновки. Впровадження в навчальний процес моделей оперативного управління дозволяє координувати свої зусилля за здійсненням контролю. Організаційні моделі управління “знімають” стресовий емоційний стан у студентів, що виникає перед екзаменом чи заліком з тої чи іншої дисципліни, зокрема з композиції, і привчає їх до самостійної роботи.

Література

1. Арихейм Р. Искусство и визуальное восприятие. – М.: Прогресс, 1974. – 392 с.
2. Пикельная В. С. Теоретические основы управления (школоведческий аспект). – Мед. пособие. – М.: Высшая школа, 1990. – 175 с.
3. Рейзенкінд Т. Й. Модульне навчання у формуванні культури мислення вчителя мистецьких дисциплін. – Педагогіка вищої та середньої школи; Зб. наук. праць № 10. Художньо-педагогічна освіта ХХІ ст.: теорія, методи, технології. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005.
4. Рудницкая О. Г. Музыка і культура особистості: проблема сучасної національної освіти. – К.: Віпол, 1998. – 193с.
5. Щербина В. Г. Організаційні моделі в управлінні процесом формування композиційних умінь // Рідна школа. – № 7-8. – 1999. – С. 50-53.
6. Щербина В. Г. Система композиционных упражнений в содержании подготовки будущих учителей изобразительного искусства: Дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. ИИПНО АПН. – К.: 2000. – 228 с.